

Mirjana ULE, Vlado MIHELJAK (1995), *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS

Tako imenovane »empirične raziskave« v okviru družboslovja ali humanističnih ved so kajpak dvorezen meč. Po eni strani vsaj formalno zadovoljujejo tisti kriterij »znanstvenosti«, zaradi katerega so – po zgledu na naravoslovje – sploh vpeljane. Po drugi strani pa ima vsaka, še najmanj sicer akcijska raziskava, kup pomanjkljivosti, ki so tudi že znane in dodobra prediskutirane, zato se na tem mestu, če ne bo nujno potrebno, ob njih ne bom obregoval. V obravnavani knjigi predstavljeni empirični podatki – kar je glede na način pridobivanja, torej z anketo z zaprtim tipom vprašanj, razumljivo – dajejo zlasti odgovore, ki bi jih lahko umestili v kontekst razprav na makro ravni. Torej splošni, globalni družbeni trendi. Za mikro raven raziskovanja, recimo vsebinska vprašanja, vezana na določeno subkulturo, pa bi bila seveda ustrežnejša metoda odprtega vprašalnika, še boljše: akcijska raziskava s strukturiranimi intervjuji. Mimogrede, avtorja kljub temu opravita tudi slednje, torej analizo na mikro ravni. Med drugim namreč poskušata opredeliti osebnostni profil mladih v devetdesetih v Sloveniji ter vrednostne in interesne usmeritve mladih. Mogoče je prav ta del najšibkejši, čeprav je treba v isti sapi pripomniti, da omenjena publikacija ni niti zgolj sociološka niti zgolj psihološka. Gre namreč za še eno dobrodošlo interdisciplinarno analizo.

Knjiga *Prihodnost mladine* ni zgolj poročilo o dani raziskavi. Tudi ni zgolj dorečena in kompetentna analiza le-te. Kar polovica knjige je namreč teoretski tekst, ki raziskavo ustrezno in celostno umešča v kontekst. V kontekst, ki mu lahko rečemo tudi »teorija o mladini«. Ter dodamo: »in nanjo vezanih (sub)kultur«.

Navede in obdela namreč kopico, kar večino – vsaj meni znanih – dostopnih prispevkov o mladini, vključno z vso terminološko zmedo v tem prostoru raziskovanja. S salomonsko potezo se avtorica tudi izogne pasti, da bi se diskurz zapletel v neplodno razvozlanje omenjene terminološke zmede. Tiste zmede, povzročene najprej zaradi ohlapnosti pojma »mladost« samega po sebi, nato pa še dodatne zmede, znane iz kulturologije. Namreč: ali naj govorimo o mladinskih kulturah ali raje o subkulturah? Ali pa je morebiti natančneje reči množična kultura? Ali kaj tretjega? Avtorica – ne zgolj preprosto – povzame omenjene in druge pojme, jih na kratko obdela, opiše, nato pa (v opombi) opredeli tukajšnjo (pragmatično) rabo vsakega od njih. Glede na to, da gre za analizo raziskave o stališčih mladih in ne za kulturološko študijo, je ta poteza avtorice seveda najbolj ustrezna.

Naj se vrnem na začetek, k izhodiščnemu vprašanju. Kaj je mladost? Zgolj prehodno obdobje med otroštvom in odraslostjo? Prehodno obdobje, ki je v vseh kulturah na ta ali oni način preprejeno z rituali, z iniciacijo? Obdobje, ki mu teoretiki na Zahodu že nekaj časa rečejo »socialni moratorij«? Pač zato, ker pride do določenega odloga pri prevzemanju vseh tistih družbenih vlog, ki so vezane na tako imenovano odraslost. Odlog pa bi naj ne bil zgolj »prazni tek«, predač. Nasprotno, nabit je s ključnimi procesi, ki (lahko) odločilno opredelijo nadaljnjo pot mladostnika, človeka na »postajališču« na poti v odraslost. Na postajališču, ki pa nikakor ni počivališče.

No, ta prostor, čas, obdobje, ki ga imenujemo mladost, seveda na razne načine odslikava, razkraja, predeluje

konkretne družbene/kulturne procese danega okolja. S tega vidika tudi avtorja pristopata k analizi obravnavane raziskave. Raziskave, narejene z vprašalnikom leta 1993 na vzorcu slovenskih srednješolcev. Mimogrede, že sama avtorja poudarjata nepopolnost vzorca. Izpadla je mladina, ki se ne šola več, vključena ni bila niti zaposlena mladina, še manj tista »na cesti«. Vendar je lahko tovrsten, čeprav še tako »luknjast« vzorec, vsaj pomemben dokument o sledenju trendom. Že primerjava, ki sta jo avtorja opravila z rezultati (takrat še) jugoslovanske raziskave Mladina '85, pa tudi primerjalna analiza z raziskavo Slovensko javno mnenje ('91 in '94) sta dali zanimive podatke. Podatke, od katerih so se nekateri ujemali s teoretskimi napovedmi, narejenimi na podlagi kopice podatkov o (recimo) nemški mladini, ali o zakonitostih tako imenovanih tranzicijskih procesov, skozi katere gredo vzhodnoevropske države. Ko že govorim o geografskem okviru, je menda jasno, da se raziskava, pa tudi teoretski okvir v prvem delu knjige, osredotočata zlasti na evropski in ameriški družbeni in kulturni prostor.

S tega vidika je pojem »mladost« določen in omejen le na nakazan teoretski in nasploh kulturni kontekst, kar se mi zdi pravzaprav edino možno in smiselno. Na ta način tudi govorjenje o spodnjih in zgornjih starostnih mejah tistega, čemur rečemo »mladost« v smislu družboslovnega (analitskega) pojma, dobi konkreten in s tem »realen« pomen. Realen v tem pomenu, da govorimo o analitsko artikulirani in razmeroma natančno opredeljeni entiteti. Seveda entiteti, ki nikakor ni enoznačna ali monolitna, temveč je izredno razvejana struktura, ki jo lahko obdelujemo z različnih vidikov in na različnih ravneh. To sta storila tudi avtorja, ki sta razmeroma razpršene podatke, dobljene z raziskavo, prav s svojima teoretskima prispevkoma povezala v celoto. Še več, k njej, torej k raziskavi, sta pristopila z vso potrebno previdnostjo, nezaupanjem do odgovorov ali vsaj do njihove enostranske, površne interpretacije.

Vsekakor obravnavana analiza omočja »znanstveno utemeljeno in argumentirano« govorjenje o slovenski mladini, upoštevajoč vse pomisleke, od katerih sem nekatere vsaj bežno že omenil; ob tem pa avtorja s svojo analizo in opazkami kar dobro onemogočata zlorabe in napačne interpretacije izsledkov.

Ena od možnih diskusij, vezanih na pojem mladosti, ki me tudi osebno najbolj zanima in na katero se v pričujočem zapisu osredotočam, je tista o medsebojnem razmerju, povezanosti mladine in določene ustvarjalnosti. Ustvarjalnosti, ki je osnova za posamezne (nove) umetniške/kulturne prakse, usmeritve. Natančneje: o povezanosti določenega (ne zgolj) starostnega obdobja in (pojavnosti) novih izraznih oblik.

Ena od parcialnih opazk, ki bi jih lahko postavil iz tega zornega kota, torej osredotočenja na vprašanja v zvezi z mladimi in sodobno kulturo, imenovano tudi »množična«, »popularna« ali »rock«, se nanaša na – po mojem mnenju na videz drobno, a pomembno – nejasnost v vprašanju. Eno od vprašanj iz poglavja o pristočasnih dejavnostih se je namreč glasilo »Kako pogosto opravljáš naslednje dejavnosti: /.../ Obiskujem rock/pop koncerte, disko« (str. 206). Vprašanje, postavljeno na ta način, ni diferenciralo med pojmom »rock« in »pop«, kar je v nekaterih študijah o mladini in sodobnih kulturnih praksah postavljeno v ospredje. Težava, ki jo imam v mislih, se je v tem primeru manifestirala ob poskusu grupiranja mladih v skupine na podlagi stilnoscenskega okolja. V štirih po tem kriteriju razmeroma zaokroženih skupinah mladih (prilagojeni oziroma »odraslo-centrični« mladi, alternativno usmerjeni mladi, hedonistično usmerjeni mladi in libertarno usmerjeni mladi) se je omenjena variabla znašla v tretji, torej hedonistični skupini (str. 87). Drži, če pomislimo na pop in disko, rock pa bi naj bil po definiciji »o družbenih dogajanjih ozaveščena kulturna praksa«, ki bi jo prej pripisali drugi, torej alternativni (še zlasti tako imenovani »alternativni rock«), in četrti, torej libertarni (še zlasti tako imenovana

kontrakultura iz druge polovice šestdesetih) skupini. Opisanim nejasnostim bi se – vsaj na formalni ravni – izognili s preprostim diferenciranjem, s postavitvijo dveh ali celo treh vprašanj: »Poslušáš rock glasbo?«, »Poslušáš jazz in sodobno improvizirano glasbo?«, »Poslušáš pop glasbo?« In lahko bi dodali še vprašanja o obiskovanju te vrste koncertov.

V redu, morebiti so nakazane opazke res videti obrobne, kar brezpredmetne, vendar so z mojega zornega kota v določenem kontekstu kar odločilne. Recimo, pri razmišljanju o enem od izsledkov raziskave. O tistem, ki kaže na večjo navezanost mladine na družino. Analiza in interpretacija, ki jo opravi avtorja, je zares natančna in celovita, tako da je naslednja pripomba mišljena predvsem kot dopolnitev, mogoče tudi kot poskus usmerjanja pozornosti na posamezne manj osvetljene vidike sicer dobro znanih in večkrat obdelanih družbenih procesov v zadnjih desetletjih, torej od druge svetovne vojne naprej. Eden od vidikov ali poudarkov, ki ga imam v mislih, je naslednji in spet vezan na vprašanja medsebojnega razmerja med pojmom »mladi« in »novi kulturni stili«. Tisto tako imenovano »vrnitev k družini« bi si lahko namreč razlagali tudi tako: Velika družbena sprememba (tudi) v načinu življenja, torej vpeljava bolj ali manj radikalnih kulturnih praks ali načinov življenja, se je začela v petdesetih in izvršila v šestdesetih letih. Na tem mestu se ne morem spuščati v celovitejšo opisovanje takratnih procesov, vendar bi lahko na kratko rekel, da se je nova generacija mladih na razne načine in z različnimi stopnjami intenzivnosti vezala na družbene in kulturne procese, ki jih lahko poskusimo opredeliti (in jih ponavadi tako tudi opredelimo) kot subkulture, mladinske kulture ali kontrakulture (to delitev uporabi tudi avtorica). Omenjene kulture so na različne načine vezane na jazz in improvizirano glasbo ter na rock and roll. Najbolj manifestna, čeprav seveda ne najpomembnejša razlikovanja, tako imenovani »medgeneracijski konflikt« in podobno, so se artikulirala (zdelo se je tako)

prav na ravni kulturne prakse, torej glasbe, ki se je poslušala, in nanjo vezanih stilov, imidžev. V petdesetih in šestdesetih je torej prihajalo do nekakšnega (simbolnega?) soočenja dveh generacij, dveh različnih življenjskih stilov, dveh različnih pojmovanj mladosti in (najmanj) dveh različnih kulturnih oblik, podob. V sedemdesetih se je – v istem smislu – že lahko zgodil prvi »medgeneracijski konflikt« znotraj tako opredeljenega kulturnega prostora, torej med – v tem primeru – »starejšo« generacijo »rockerjev«, tistih iz šestdesetih, in »mlado« generacijo »punkerjev«, za katere so bili rockerji že »dolgočasni stari prdci«. Vendar omenjeni konflikt že ni bil niti približno tako oster kot tisti v šestdesetih. Moralna panika, ki je spremljala pojav punka konec sedemdesetih, je bila (vsaj posredno ali latentno) usmerjena proti rocku nasploh. Nenazadnje je punk del rock and rolla, če se lahko izrazim na kratko in nekoliko poenostavljeno. V osemdesetih, natančneje konec osemdesetih in v začetku devetdesetih, je že nastopila nova generacija mladih, za katero pa je – zdi se tako – značilen nekakšen pluralizem ali eklekticizem stilov. Raznorazne oblike kulturnih praks, znanih iz tako imenovane rock and roll zgodovine, sobivajo druga ob drugi, te vrste »strpnost« pa pomeni tudi hkratno soobstojanje svetov, ki so (ne zgolj nostalgično) usmerjeni v kulturne prakse šestdesetih, in tistih, ki se opirajo na kulturne prakse sedemdesetih ali osemdesetih. Še bolj poenostavljeno rečeno: mladi sedaj (skoraj dobesedno) poslušajo glasbo in derivate glasbe, ki so jo poslušali njihovi starši. In še: ti mladi imajo s svojimi starši vsaj na tej ravni (pa če jo umestimo v sfero prostega časa – kar se mi sicer zdi poenostavljanje – ali ne) več skupnega, kot so imeli njihovi starši s svojimi. Z mojega zornega kota lahko tudi ta vidik pojasnjuje del tistega, čemur rečemo »vračanje k družini«, hkrati pa tovrstne procese postavlja v (lahko tudi bistveno) drugačen kontekst.

In še podobna pripomba. Interpretacija enega od odgovorov v zvezi z

odnosom do obstoječih subkultur, tistega, ki se je glasil »Vseeno mi je zanje« (str. 79), je lahko tudi drugačna od tiste, navedene v knjigi: »Zdi se, da je za sodobno generacijo mladih v Sloveniji bolj kot karkoli drugega značilna tretja od navedenih potez, namreč kompleks resignacije, apatije in umika v zasebnost« (str. 79). Upošteevamo lahko namreč, da v bistvu od zadnje zares »animacijsko-agitatorske« subkulture, torej punka s konca sedemdesetih, ni bilo splošno razširjenega gibanja med mladimi, ki bi mu lahko pripisali vsaj določeno občost. Medel pojav tako imenovanega »grungea« konec osemdesetih ni bil usmerjen v »akcijo« v klasičnem smislu, temveč je zastopal ali v ospredje postavljal druge vrednote. Več introvertiranosti, politično pasivnost na podobni simbolni ravni, kot so nekatere prejšnje subkulture vsebovale politično aktivnost prav tako (zlasti) na simbolni ravni. Ne glede na to, da se je iz njihovega okrilja ali v povezavi z njimi razvilo tudi kakšno realno politično (ne nujno zgolj mladinsko) gibanje. Vključno s slovenskim primerom iz osemdesetih, ki je imel razne zveze s slovenskim punkom. Skratka, v devetdesetih v svetu (še) ni subkulture na globalni ravni, ki bi lahko delovala kot katalizator, oblika povezave, mobilizacijski dejavnik in podobno. Obstaja kopica raznolikih (vsaj na površini) stilskih oblik, imidžev, ki jih mnogi mladi pojmujejo kot odraz individualnosti, z natančnejšo analizo pa bi lahko verjetno našli skupne imenovalce med njimi. Vendar se mi zdi, da ne gre toliko za razpršenost, bolj za nekakšno za-
 tišje, za »strukturen pojav«, po katerem

lahko pričakujemo v naslednjih letih prodor izrazitejše (sub)kulture, ki bo morda za krajši čas spet združevalni dejavnik. Pa čeprav na simbolni ravni. Podobno interpretacijo navaja tudi avtorica, saj meni, da »sedanje apatije in večinskega nezanimanja mladih za dejavnije poseganje v svet okoli njih ne moremo pripisati neposredno mladim, temveč celotnemu družbenemu kontekstu, v katerem teče življenje mladine« (str. 80).

S takimi delnimi opazkami bi lahko verjetno nadaljevali tudi z drugih zornih kotov, recimo s stališča ženskih študij ali z vidika politoloških analiz bodočega volilnega telesa. Slednje sta avtorja tudi opravila, še zlasti, ker je nekaj stališč mladih, predvsem tistih, ki so povezana z občutljivimi vprašanji mednacionalnih odnosov, blago rečeno radikalnih. Ali pa so vsaj tako izražena. Avtorja namreč natančno poudarjata, da stališča mladih niso zgolj »naravnost povedano tisto, kar odrasli mislijo«, temveč da gre za bolj zapletene interpretacije sveta. Navsezadnje, kar ni nepomembno, so lahko nekateri odgovori mladih podani na specifično »zafkrantski« način, kot omenja avtor v sklepu knjige.

Prej nakazana specifična vprašanja pa zgolj znova potrjujejo pomen in uporabnost obravnavane publikacije, saj omogoča tehtnejšo razpravo o kopici vprašanj v zvezi z mladino. Povrhu bi lahko bila katera od opazk raziskovalcem v opozorilo, da bodo vključili dodatna ali drugače strukturirana vprašanja v naslednji vprašalnik za raziskavo, Mladina 2005.

Milko Poštrak